

Dante 700 Maart 2021

In viaggio di Dante

Alhoewel het op dit moment moeilijk is voor te stellen dat we dit jaar nog vrij van corona gezellig ergens in Italië van de natuur kunnen genieten, de steden of musea kunnen bezoeken of gewoon op een terrasje kunnen zitten, wil ik je toch, misschien juist daarom, meenemen naar plaatsen waar Dante is geweest en waar in zijn werken naar wordt verwezen. Deze informatie geeft je de mogelijkheid om wat weg te dromen, doch kan ook als handvat dienen, om, als je toch iets in Italië gaat plannen, je het Dantejaar niet te laten ontglippen. Vandaar nu, in maart 2021, al die toeristische aandacht voor Dante met als thema: **In viaggio di Dante**. Maar ook omdat verondersteld wordt dat Dante op 25 maart, Dantedi, zijn reis naar het hiernamaals is begonnen.

Ik beperk mij tot het specifieke Dante aspect van de locatie, aanvullende informatie over de stad of omgeving laat ik voor wat die is. Veel Dante locaties worden niet genoemd, dat geldt ook voor het ongenoemd laten van de zeer vele plaatsen waar Dante 700 gerelateerde activiteiten worden georganiseerd, ook al zal dit vanwege corona dit jaar beperkt zijn. Ik moet keuzes maken, hetzij zo.

Noodgedwongen zal ik verwijzen naar websites, daarnaast kan ook enig eigen zoekwerk op internet veel nuttige aanvullende informatie opleveren.

Aan Firenze zal uiteraard uitgebreid aandacht worden besteed. Echter niet aan Ravenna. Die plaats komt pas uitgebreid in september aan bod, als we de sterfdag van Dante, 14 september, gaan memoreren.

Toch enkele relevante Ravenna sites, helaas nu nog met weinig info.

[Ravenna Festival - Programma Ravenna Festival 2020](#)
www.dante2021.it of [Viva Dante – Dante 2021](#)

Om in de sfeer te komen:

[Le vie di Dante, siglato accordo in Palazzo Medici Riccardi - YouTube](#)

FIRENZE

Firenze, de geboorteplaats van Dante in 1256, was ook voor Dante in die tijd een zeer geliefde stad. Meerdere malen wordt de schoonheid van deze stad bezongen in La Divina Commedia.

*Godi, Fiorenza, poi che se' sí grande,
che per mare e per terra batti l'ali,
e per lo 'nferno tuo nome si spande!*

Wees blij, Florence! Zo groot is uw faam
Dat over land en zee uw vleugels scheren
Zelfs in de hel klinkt overal uw naam
(If., canto XXVI 1-3)*

Op een tegelinscriptie in het Latijn aan de gevel van Palazzo Bargello, gedateerd 1255, wordt verwezen naar Firenze, 'De stad die de zee, het land, de hele aardbol bezit'. Dante zegt sarcastisch dat ook de hel langzamerhand Florentijns grondgebied lijkt.*

[Storia del palazzo del Bargello - Wikipedia](#)

*Fiorenza mia, ben puoi esser contenta
di questa digression che non ti tocca,
mercè del popol tuo che si argomenta.*

Wees toch voldaan, al weid ik nog zo uit
Florence! Ach, het zal uw volk niet deren,
Daar alles op uw vindingrijkheid stuit.
(Pg., canto VI 127-129)*

Hier begint een zeer sarcastische uitval tegen Florence; drie maal wordt 'uw volk' een honend compliment gemaakt.

*Fiorenza dentro dalla cerchia antica,
ond'ella toglie ancora e terza e nona,
si stava in pace, sobria e pudica.*

Florence, door de oude muur omvat
Vanwaar de tertsen en de nonen klonken,
Was een tevreden, kalme, kuise stad
(Pd., canto XV 97-99)*

De tertsen en nonen verwijzen naar getijdengebeden in de ochtend en de middag en het gelijktijdig luiden van de klokken van in dit geval de Badia (Abbazia) Fiorentina, gelegen vlakbij Palazzo Bargello.

Dante en Firenze.

In deze stad groeit Dante op, ontvouwt zich zijn liefdesleven en trouwt met Gemma Donati. Tegelijkertijd ontwikkelt hij hier zijn poëtische gaven. Hier ontmoet hij zijn leermeester, humanist, Brunetto Latini, die hij later tegenkomt samen met Vergilius in de hel (Canto XV) bij de 'sodomiti' en maakt hij vriendschap met de belangrijkste dichters van La Dolce Stilo Novo: Guido Cavalcanti en Lapo Gianni.

Vanaf 1295 maakt hij actief deel uit van het politieke Florentijnse leven, dat verscheurd wordt door de strijd tussen de Witte en Zwarte Welfen, welke laatsten gesteund worden door de familie Donati, zijn schoonfamilie.

In 1300 wordt hij voor 2 maanden tot Prior van de stad benoemd. Hij is een overtuigd aanhanger van de onafhankelijkheid van de stad, los van enige pauselijke invloed. De door Dante gehate Paus Bonifacius VIII stuurt Karel van Valois, broer van de koning van Frankrijk, Filips IV de Schone naar Florence om de Witte Welfen uit te schakelen. Terwijl Dante in Rome is om de Paus gerust te stellen, wordt de stad weer door de Zwarte Welfen ingenomen. Vervolgens wordt Dante op 10 maart 1302 in de Sala dell'Udienza del Bargello door de Zwarte Welfen onder leiding van de neef van haar echtgenote Corso Donati veroordeeld vanwege persoonlijk gewin en verzet tegen de paus en verbannen. En later tot de brandstapel als hij weigert een boete te betalen. Hij zal daarna nooit meer naar zijn geboortestad terugkeren.

Wat te bezoeken in Firenze? (op alfabetische volgorde)

La Badia Fiorentina: in deze abbazia, binnendoor verbonden met de Torre della Castagna, zou Beatrice Dante voor het eerst ontmoet hebben. Dat wordt ook gezegd over de **Chiesa di Santa Margherita de' Cerchi**. Mogelijk dat zij elkaar in deze kerken hebben gezien, meer voor de hand ligt dat de echte eerste ontmoeting plaats vond in het huis van de familie Portinari, het huidige Palazzo Portinari-Salviati ter gelegenheid van een samenkomst van de families Portinari en Alighieri en hun kinderen op Calendimaggio (1 Mei).

Wel is het zo dat in de Cappella Pandolfini van de Badia Giovanni Boccaccio (1373-1375) de eerste lezingen van La Divina Commedia hield.

Basilica di Santa Maria Novella: Alhier de indrukwekkende Cappella Strozzi di Mantova, waarin Nando di Cione het Laatste Oordeel weergeeft, met ergens in het fresco van de 'eletti' het portret van Dante.

[Firenze. La Cappella Strozzi in Santa Maria Novella: i regni dell'aldilà – Visioni dell'Aldilà \(wordpress.com\)](#)

[FONDAZIONE ZERI | CATALOGO : Nardo di Cione, Giudizio Universale \(unibo.it\)](#)

In mijn april bericht ga ik nader op het portret van Dante in.

Il Battistero di San Giovanni, door Dante genoemd: “il mio bel San Giovanni”

*Non mi parean men ampi né maggiori
che que' che son nel mio bel San Giovanni,
fatti per loco de' battezzatori.*

En op de holten in de stenen vont
Van de Sint-Jan, mijn mooie doopkerk, leken,
Waar in de priesters dopen:even rond
(If, canto XIX 16-19)*

Staan in ronde uitsparingen, holten, stonden de priesters om 2x per jaar kinderen te dopen, zoals ook Dante. Hij vertelt dat hij eens, om een kind te redden dat dreigde te verdrinken, genoodzaakt was zo'n holte te beschadigen. Die beschadiging was kennelijk nog zichtbaar toen de doopvonten in 1576 werden vernietigd.

Casa di Dante

Gebouwd in 1906, op een stuk grond waar vroeger huizen van de Alighieri stonden. Het museum bestaat sinds 1911 en richt zich op het leven en werk van Dante Alighieri.

Sinds medio 2020 heeft dit museum een nieuw inrichting gekregen. Bovendien kan men nu een virtuele tour door het museum maken.

www.museocasadidante.it

Cattedrale di Santa Maria del Fiore

Alhier de beroemde fresco van Dante met in de hand zijn la Divina Commedia ofwel “La Divina Commedia illumina Firenze” van Domenico di Michelino, 1465.

Dante in rood gewaad afgebeeld met verwijzingen naar de Hel, een processie van zondaars, de Louteringsberg met daarop Adam en Eva met daarboven de zon, maan en 7 sterren, beeldend het hemelse paradijs. Rechts Firenze, verlicht door de stralen afkomstig van La Divina Commedia, vandaar de naam van deze fresco.

[Dante Domenico di Michelino Duomo Florence - Cattedrale di Santa Maria del Fiore - Wikipedia](#)

Chiesa di Santa Croce:

Hier bevindt zich een Cenotaaf van Dante Alighieri, in 1829 gemaakt door Stefano Ricci met opschrift: ‘Onorate l'altissimo poeta’. Een cenotaaf is een grafteken ter nagedachtenis aan overledenen van wie het stoffelijk overschot elders verkeert of onvindbaar is. Voor Dante opgericht met de gedachte dat zijn stoffelijk overschot nog terug zou kunnen keren naar zijn geboortestad.

[photography ProvidedCHO KU Leuven 9992111968301488 \(2575x2576\) \(europeana.eu\)](#)

Complesso monumentale di Santa Croce

Een indrukwekkend multimediaal project **Dante Il poeta eterno** van **Felice Limosani**, gebaseerd op de etsen van Gustave Doré 1861, verbeeldend de goddelijke reis van Dante in de La Divina Commedia, van 14 september 2021 tot 10 januari 2022.

[Felice Limosani, Dante. Il Poeta Eterno, Complesso Monumentale di Santa Croce, Firenze - YouTube](#)

Chiesa di Santa Margherita de' Cerchi:

al eerder vermeld, in het verhaal La Vita Nova, het kerkje van Dante en Beatrice.

Dante monument

Een bezoek aan Firenze moet wel beginnen met het aanschouwen van zijn standbeeld op het Piazza Santa Croce.

Dit in wit marmer uitgevoerd beeld is in 1865, 600 jaar na de geboorte van Dante, dus vlak na de Italiaanse eenwording, gemaakt door Enrico Pazzi. In 2011 is het beeld, ter gelegenheid van het 150 jarig bestaan van Italië, gerestaureerd en voorzien van een atmosferische beschermlaag. Het beeld stelt Dante voor voorzien van een lauwerkrans, waar ook dichters uit de Oudheid mee werden getooid en een arend met halfgeopende vleugels, symbool van de Rechtvaardigheid.

Op diverse plaatsen zal op 14 mei worden herdacht dat op die dag het Dante monument in 1865 was geïnaugureerd.

[File:Dante santa croce florence.jpg - Wikimedia Commons](#)

Le Gallerie degli Uffizi

Alberi In-Versi

Vanaf 6 maart tot 15 september 2021 zullen 2 beeldhouwwerken/ installaties worden geplaatst, waarvan 1 geplaatst op het Piazza della Signoria, omwikkeld met textiel voorzien met verzen, een Dante gerelateerde inspiratie van de hand van **Giuseppe Penone**

“Quest’opera prende spunto dal brano nel Paradiso, in cui Dante Alighieri vede un albero rovesciato, con le radici in alto, che prende la saggezza del cielo per portarla sulla Terra” aldus het Uffizi. In het Uffizi zal zijn werk nader worden toegelicht.

‘E quindi uscimmo a riveder le stelle’, de laatste versregel van lf. canto XXXIV 139 , tevens de titel van de tentoonstelling: **A riveder le stelle**: Dante illustrato: un omaggio per i 700 anni dalla morte del Sommo Poeta.

Een complete virtuele, indrukwekkende tentoonstelling van de 88 tekeningen van Frederico Zuccari, gemaakt eind 16de eeuw, over de La Divina Commedia.

Zuccari is o.a. bekend van de fresco's van de **Cupola di Santa Maria del Fiore**. (bezoek de koepel virtueel, adembenemend!)

[Cupola di Brunelleschi | L'Opera di Santa Maria del Fiore \(duomo.firenze.it\)](#)

De virtuele tentoonstelling is daarom zo interessant omdat deze tekeningen normaal alleen voor een klein gezelschap te zien zijn vanwege de noodzakelijk atmosferische bescherming van deze papieren werken. De tekeningen kwamen in 1738 in het bezit van de Galleria, daarvoor waren deze in het bezit van de families Orsini en de Medici, nadat Zuccari ze had afgestaan.

["A riveder le stelle". Dante Alighieri. | Le Gallerie degli Uffizi](#)

Immagini dantesche dalle Gallerie degli Uffizi.

Maak van de gelegenheid gebruik om ook virtueel de Dante afbeeldingen in het Uffizi te bekijken.

[Non per foco ma per divin'arte | Le Gallerie degli Uffizi](#)

Museo Galileo, in samenwerking met Gallerie degli Uffizi.

Vanaf september 2021 tot januari 2022 wordt in het **Museo Galileo** de tentoonstelling ‘Dall’Inferno all’Empireo – Il mondo di Dante tra scienza e poesia’ georganiseerd.

In deze tentoonstelling wordt de wetenschappelijk kennis van Dante tegen het licht gehouden als medicus, geoloog, kosmograaf en abacuskenner en dat in het licht van de stand van de wetenschap in die tijd.

Palazzo del Bargello: symbool van het Florence van de 13de eeuw. Hier vochten de Welfen en de Ghibellijnen hun disputen uit. Het museum is in deze Palazzo.

Het museum Bargello werd in 1865 als het eerst **Museo Nazionale del Regno d'Italia** geopend met een tentoonstelling aan Dante gewijd, waarbij Dante steeds meer geassocieerd werd met het nationale ideaal van het Risorgimento, waarbij Dante omschreven werd als een navolger van de eenheid en vrijheid van Italië.

In het vroegere **Palazzo del Podestà**, het huidige **Museo Nazionale del Bargello**, in de Sala dell’Udienza del Bargello, thans **Salone di Donatello**, werd Dante op 10 maart 1302 veroordeeld tot de verbanning en later tot de brandstapel. Zoals bekend is dat laatste oordeel nooit uitgevoerd.

In de **Cappella del Podestà**, ook wel **Cappella della Maddalena** genoemd, bevindt zich het **Giudizio Universale**, waarin het beroemde portret van Dante tussen de reeks uitverkorenen in het **Pardiso**, geschilderd in 1337 door leerlingen en medewerkers van Giotto. Juist door deze plek te kiezen wil Firenze zijn verzoening met zijn beroemde burger Dante Alighieri onderstrepen.

[Dante-alighieri - Cappella del Podestà - Wikipedia](#)

In mijn april bericht kom ik nog terug op het Bargello en de ter dood veroordeling.

Medio 2021 worden in Bargello 2 tentoonstellingen georganiseerd. De '**Onorevole e antico cittadino di Firenze**' en de **La mirabile visione. Dante e la Commedia nell'immaginario simbolista**',

Onorevole e antico cittadino di Firenze. Il Bargello per Dante" (23 maart - 25 juli) biedt de mogelijkheid om de verhouding te onderzoeken tussen Firenze, Dante Alighieri en zijn werk middels ter beschikking gestelde manuscripten, afbeeldingen en werken van andere kunstenaars rond de eerste helft van de 14de eeuw.

La mirabile visione. Dante e la Commedia nell'immaginario simbolista", van 23 september tot aan 9 januari 2022 geeft aandacht aan de manier waarop men naar Dante en zijn werk in de 19de en 20ste eeuw keek en aan de invloed van het Europese symbolisme daarop.

[Dante 2021, gli eventi espositivi previsti al Museo Nazionale del Bargello - YouTube](#)

Palazzo Portinari Salviati, via del Corso: een plaquette herinnert aan het geboortehuis van Beatrice, eigendom van de Portinari, thans het luxe Palazzo Portinari Salviati. Hier vond vermoedelijk ook de echte eerste ontmoeting van Beatrice en Dante plaats.

[The Dante plaques, Florence - PICTURES FROM ITALY \(Est. 2001\)](#)

*sovra candido vel cinta d'uliva
donna m'apparve, sotto verde manto
vestita di color di fiamma viva*

Een vrouw met een wit floers voor haar gelaat,
Een krans olijvenlover rond haar haren,
Een groene mantel en een rood gewaad.
(Pg., canto XXX 31-33)*

Beatrice is gekleed in wit, groen en rood, de kleuren van geloof, hoop en liefde. De krans van olijfbladeren is een symbool van wijsheid.

Palazzo Vecchio

Alhier bevindt zich nu het dodenmasker van Dante Alighieri, eind 15de eeuw van gips gemaakt door een zekere Tullio Lombardo.

[Maschera di Dante, Palazzo Vecchio, Florence, Italy \(kuula.co\)](#)

Piazza della Signoria: hier bevonden zich, zoals Dante vertelt, de huizen van de familie Uberti, Ghibellijnen, neergehaald na de overwinning van de Welfen. Deze plek moest het kloppend hart van de stad worden, verbeeld in de bouw van het Palazzo della Signoria, toevertrouwd aan Arnolfo di Cambio.

Eén van de Uberti's is: Farinata degli Uberti. [Farinata - Farinata degli Uberti - Wikipedia](#)

Een interessant persoon. Hij vocht mee in de slag bij Montaperti (4 september 1260), een grote Ghibellijnse overwinning- nog steeds jaarlijks herdacht- op de Welfen, ofwel een strijd tussen Siena en Firenze. Montaperti ligt ten zuiden van Siena bij de rivier Arbia.

*Ond'io a lui: "Lo strazio e 'l grande scempio
che fece l'Arbia colorata in rosso,
tal orazion fa far nel nostro tempio'*

*Ik zei hem: 'Die gestrengheid wordt verklaard
Door 't bloedbad dat de Arbia rood kleurde;
Zo is die leer in onze kerk aanvaard*

(*lf.*, canto X 85-87)

Na die overwinning wilden de Ghibellijnen Firenze, door de Welfen verlaten, met de grond gelijkmaken. Farinata heeft dat weten te verhinderen.

Farinata, in 1264 gestorven, wordt 15 jaar later door de Welfen van ketterij beschuldigd. Hij zou epicurist en aanhanger van de Khataren zijn. Met als gevolg dat zijn resten samen met die van zijn vrouw werden opgegraven en zijn goederen verbeurd verklaard.

Wanneer Dante Farinata, in de kring der kettters, tot zijn verbazing aan zijn Florentijnse tongval herkent:

*Ed el mi disse: "Volgiti! Che fai?
Vedi là Farinata che s'è dritto:
da la cintola in sù tutto 'l vedrai".*

*lo avea già il mio viso nel suo fitto;
ed el s'ergea col petto e con la fronte
com'avesse l'inferno a gran dispetto.»*

Maar hij zei: 'Draai je om! Wees niet bedeesd
Nu Farinata's schim je wil verschijnen
Je kunt hem daar zien staan vanaf de leest'.*

*Ik vestigde mijn ogen op de zijne
Hij had zich zichtbaar voor ons opgericht
Als hoonde hij de hel met al haar pijnen
(*lf.*, canto X 31-36)*

ontstaat er een woordenwisseling waarbij Farinata de voorspelling doet van de verbanning van Dante, die in feite al een aantal jaren verbannen is. Dergelijke voorspellingen zijn vaker gedaan, voor het laatst door zijn betovergrootvader Cacciaguida (Pd., canto XVII)

*Ma non cinquanta volte fia raccesa
la faccia de la donna che qui regge,
che tu saprai quanto quell'arte pesa.*

Maar het gelaat van haar die hier regeert
Zal nog geen vijftigmaal voluit verrijzen
Eer jij weet wat je door die kunst riskeert.
(*lf.*, canto X 79-81)*

(vijftigmaal verwijst naar de omwenteling van de maan, d.w.z. over ong. 4 jaar.
Dat zou 1304 zijn, de ballingschap dateert van 1302*)

[Dante Istoriatto. Inferno | Le Gallerie degli Uffizi](#)

Ponte Santa Trinità

Het schilderij van Henry Holiday (1839-1927): waar de ontmoeting van Dante met Beatrice staat afgebeeld geeft deze brug weer.

[Henry Holiday - Dante and Beatrice & John Everett Millais - The Martyr of the Solway - YouTube](#)

Santa Maria Novella/ Dante 700

Een portret van Dante en zijn plaats in de foto's van Massimo Sestri.

Tot 31 maart 2021 te zien. Let vooral op een van de foto's waarop de koepel van Brunelleschi staat afgebeeld met de fresco's van Zuccari.

[» Dante 700 \(Santa Maria Novella\) Muse Firenze](#)

Santa Maria Novella / Museo della lingua italiana.

Aangekondigd is dat dit jaar op dit complex zal worden begonnen met de bouw van het Museo della lingua italiana.

Een belangrijk initiatief, nog even geduld want de bouw duurt ongeveer 1,5 jaar. Vooruitlopend hierop zal hier door de Accademia della Crusca dit jaar een kleine tentoonstelling gehouden worden met als titel: **Dante nel cinquecento**.

Sasso di Dante Piazza delle Pallottole.

Op dit plein, vlakbij de Dom, ligt een steen met opschrift Sasso di Dante alwaar Dante placht te zitten al kijkende naar de bouw van de Dom.

Een legende vertelt dat Dante daar ooit eens zat en een bekende hem vroeg: wat vind je het lekkerste eten. Spontaan zei he: een ei. Deze persoon een jaar of wat later vroeg hem weer op de man af: met wat? Waarop Dante zonder nadenken zei: met zout.

La Torre degli Adimari

Er is nu weinig over in Firenze wat verwijst naar de machtige familie Adimari behalve dan deze Torre op de hoek van de Via dei Tosinghi en via dei Calzaiuoli.

Een bekende Adimari, Filippo Argenti verzengd door de modder, komt Dante tegen in If., canto VIII, bij de toornigen. De Adimari stonden vijandig tegenover Dante, zouden goederen van hem afgenomen hebben tijdens zijn ballingschap en zich verzet hebben tegen zijn terugkeer uit ballingschap. Zijn toorn ten opzichte van Filippo is wel begrijpelijk.

[Dante Istoriatto. Inferno | Le Gallerie degli Uffizi](#)

La Torre della Castagna: Via Dante Alighieri, ten noorden van Casa di Dante, was in het bezit en ter verdediging van de vlakbij gelegen Badia Fiorentina. Hier kwamen voor het eerst in 1281 de Priori delle Arti, die de Signoria di Firenze vormden, bij elkaar. Later was het Palazzo di Bargello plaats van samenkomst.

Niet langer dan 2 maanden in functie, konden de leden, eenmaal in de Torre, deze niet verlaten tenzij gezamenlijk. Zo hielden ze elkaar in de gaten bij hun contact met de buitenwereld hetgeen hen in die 2 maanden verboden was.

De naam van de castagne komt van het gebruik van de castanges voor de stemmingen, in het Florentijns genoemd 'ballotte. Vandaar het woord ballotage.

Overige

In diverse locaties zal aandacht aan het Dante jaar worden gegeven zoals:

Teatro del Maggio musicale fiorentino, [Home - Teatro del Maggio Musicale Fiorentino \(maggiofiorentino.com\)](#)

Teatro nazionale della Toscana [TEATRO della TOSCANA](#)

L'Università di Firenze [Università degli Studi di Firenze | UniFI](#)

Società Dantesca Italiana ([www.dantesca.it](#))

L'Accademia delle Arti del Disegno [AADFI](#)

L'Archivio di Stato [Direzione generale per gli archivi - Archivi di Stato \(beniculturali.it\)](#)

L'Accademia della Crusca [Pagina d'entrata - Accademia della Crusca](#)

Istituto nazionale degli studi del Rinascimento [Insr - Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento](#)

L'Opera di Santa Croce [Santa Croce Opera Firenze](#)

Fondazione Franco Zeffirelli [Fondazione Franco Zeffirelli Onlus - Fondazione Franco Zeffirelli](#)

Casa Buonarroti [Casa Buonarroti | il Museo con opere di Michelangelo, in centro a Firenze](#)

Data en details zie de genoemde websites.

Voor nadere informatie, desgewenst:

[Franceschini, celebrazioni Dante per 2021 simbolo di unità nazionale. Il programma \(artemagazine.it\)](#)

[700 Dante Firenze](#)

[La Firenze di Dante: itinerario tra i luoghi del sommo poeta | Visit Tuscany](#)

Aardig als houvast voor een wandeling door Firenze

[Wandel in de voetsporen van Dante door Florence – Ciao tutti – ontdekkingsblog door Italië](#)

FIRENZE, dintorni

Zoals gezegd, selectie is noodzakelijk, hoe graag ik ook veel meer Dante info hierbij zou willen doorgeven.

In de [Il cammino di Dante® \(camminodante.com\)](http://www.camminodante.com) **Un passo avanti verso la Cultura**, worden wandeltochten beschreven in de lijn Firenze en Ravenna. Genoemde plaatsen geven een houvast, later zal aandacht worden besteed aan plaatsen rondom Firenze en die nog verder weg liggen.

PARCO NAZIONALE DELLE FORESTE CASENTINESI

[Casentino: terra di dantesca memoria \(parchilletterari.com\)](http://www.parchilletterari.com)

Arno en Monte Falterona

Dit mooie nationale park was een geliefde plek van Dante tijdens zijn ballingschap. Ongeveer in het midden van het park op de Monte Falterona (ong. 60km ten oosten van Firenze) op 1358 m hoogte ontspringt de Arno, waar in La Divina Commedia veel naar wordt verwezen.

*E io: Per mezza Toscana si spazia
un fiumicel che nasce in Falterona,
e cento miglia di corso nol sazia.*

'Er glijdt een stroom door de Toscaanse dreven,
Zei ik, 'die Falterona's top ontwelt,
Na honderd mijl nog ver van zee gebleven.
(Pg., canto XIV 16 - 19).*

Aangezet door het winterbeeld van de afgelopen week, vroeg ik mij af of de sneeuw voor Dante iets betekende. Het blijkt dat 'Neve' 9x wordt genoemd, 3x in Inferno, 3x in Purgatorio en 3 x in Paradiso. Zoals bekend, $3 \times 3 = 9$, waar zijn we deze symboliek nog meer tegengekomen?

Arno en de Ruscelletti Casentinesi

Vele stroompjes in de vallei van Casentino, vooral ook in het massief van Pratomagno voeden de Arno. Dante zegt hierover:

*Li ruscelletti che d'i verdi colli
del Casentin discendon giuso in Arno,
faccendo i lor canali freddi e molli,*

Beekjes uit Casentino's groene dreven
Die naar de Arno stromen en daarbij
Door koele beddingen lijken te zweven
(lf., canto XXX 64-66)*

CAMALDOLI

Iets ten zuiden van de Monte Falterona, midden in het park ligt het kloostercomplex van Camaldoni bestaande uit een Eremo, een plek waar kluizenaars leven en een klooster, in de 11de eeuw door San Romualdo gesticht.

*Qui è Maccario, qui è Romualdo,
qui son li frati miei che dentro ai chiostri
fermar li piedi e tenner lo cor saldo.*

U ziet macarius mij vergezellen
En Romoaldus, en de broeders die
Mijn regel volgden in hun kloostercellen
(Pg Canto XXII versi 49 – 51)*

Zie verder: [CAMALDOLI: UN EREMO E UN MONASTERO IN CASENTINO \(ilbelcasentino.it\)](http://www.ilbelcasentino.it)

Dante zegt hierover:

*«Oh!», rispuos'elli, «a piè del Casentino
traversa un'acqua c'ha nome l'Archiano,*

che sopra l'Ermo nasce in Apennino.

'Onder de Casentino,'zei hij, snelt
De Archiano voort, die zelf voorbij de
Abdij aan het gebergte daar ontwelt.
(Pg., canto V 94-96)*

GIOGANA

Van de Passo della Calla loopt een weg genaamd 'Giogana' naar Camaldoli, een vaak nevelachtig gebied. In de Purgatorio wordt hiernaar 'de gran giogo' verwezen:

*Indi la valle, come 'l di fu spento,
da Pratomagno al gran giogo coperse
di nebbia; e 'l ciel di sopra fece intento,*

Van zijn natuur. Die avond wist hij in de
Vlakte van Campaldino's dal tot aan
De bergen alle lucht aan damp te binden
(Pg., canto V 115-117)*

: [Sentiero "00"-La Giogana, dal Passo della Calla a Camaldoli \(tracceinappennino.blogspot.com\)](http://tracceinappennino.blogspot.com)

PRATOMAGNA, de Grote Weide, ligt ten westen van Poppi, best wel ver van Camaldoli. Beroemd is de Croce van Pratomagna op de top, ongeveer 1500m hoog.

[Croce di Pratomagno \(Arezzo\) | Wandelen in Toscane en Noord-Italië \(wandelenintoscaneandbeyond.blogspot.com\)](http://wandelenintoscaneandbeyond.blogspot.com)

ARCHIANO, il fiume.

De rivier Archiano ontspringt bij de **Badia Prataglia**, een frazione, ong. 10 km ten zuiden van Camaldoli en komt uit in de Arno, 15 km verderop bij Bibbiena.

Op deze plek speelt zich het verhaal af van de **Bonconte da Montefeltro**.

Bonconte, aanvoerder der Ghibellijnen, was in de slag bij Campaldino 1289 gestorven. Zijn lijk is nooit gevonden.

De duivel wilde de ziel van Bonconte naar de hel brengen. Op dat moment, zo vertelt hij aan Dante, aan zijn keel verwond was, vond hij toch de kracht om een kruis te maken, als teken van berouw voor zijn zonden. Zo kwam zijn ziel in het Purgatorio terecht. De duivel kwaad, liet een storm opsteken waardoor de rivier de Archiano aanzwol, het lichaam van Bonchonte in de Arno wierp, waardoor het nooit meer is gevonden.

*Là 've 'l vocabol suo diventa vano
arriva' io forato ne la gola,
fuggendo a piede e sanguinando il piano.*

Ter plaatse waar hij van zijn naam moet scheiden,
Was ik gevlucht, zwaar aan mijn hals verwond,
Zodat mijn bloed zich overal verspreidde.
(Pg., canto V 97-99)*

*Lo corpo mio gelato in su la foce
trovò l'Archian rubesto; e quel sospinse
ne l'Arno, e sciolse al mio petto la croce*

De sterk gezwollen Archiano zond
Mijn lijk de Arno in met woeste vlagen
Waarbij hij op mijn borst het kruis ontbond
(Pg., canto V 124 - 126)*

LA VERNA, 'Il crudo sasso intra Tevero e Arno'.

Ongeveer 40 km ten zuiden van de Badia Prataglia ligt La Verna, volgens Dante 'il crudo sasso intra Tevero e Arno', de plaats waar Sint Franciscus op 17 september 1224, 2 jaar voor zijn dood zijn 5 stigmata, zijn 'L'ultimo sigillo', lidtekens in zijn handen, voeten en zij ontving. Zie de: la Cappella delle Stimate, in 1262 gebouwd door de Conti Guidi.

De huidige klooster en de basiliek zijn van de 15/16de eeuw.

*nel crudo sasso intra Tevero e Arno
da Cristo prese l'ultimo sigillo,
che le sue membra due anni portarno.*

*Voordat Franciscus naar de hemel ging,
Beloning die de heer hem deed gewinnen
Voor levenslange zelfopoffering.
(Pg., canto XI 109- 111)*

[LA VERNA: GUIDA DETTAGLIATA A QUESTO SANTO LUOGO \(ilbelcasentino.it\)](http://ilbelcasentino.it)

[I LUOGHI DI DANTE ALIGHIERI - IL CAMMINO DI DANTE IN CASENTINO \(ilbelcasentino.it\)](http://ilbelcasentino.it)

Buiten het PARCO NAZIONALE DELLE FORESTE CASENTINESI, te beginnen zuidwest.

POPPI en omgeving

In het kasteel van de **Conti Guidi** in Poppi was in 1310 Dante te gast van Guido da Battifolle en zijn echtgenote Gherardesca, dochter van de graaf Ugolino, de man van het verhaal later bij Pisa aangehaald. Hij zou hier delen van het Inferno en Purgatorio hebben geschreven waaronder het verhaal van Ugolino.

Het opvallende beeld van Dante geplaatst voor dit hoog gelegen, bijzondere kasteel moet aan dit verblijf doen herinneren.

[CASTELLO DI POPPI: simbolo del paese e del Casentino \(ilbelcasentino.it\)](http://ilbelcasentino.it)

[Castello Dei Conti Guidi Di Poppi - 2021 Alles wat u moet weten VOORDAT je gaat - Tripadvisor](https://www.tripadvisor.nl)

In het **Museo della Battaglia di Campaldino** in een zaal van dit kasteel is een maquette van de slag bij Campaldino 1289 opgesteld, alwaar de Welfen en Ghibellijnen elkaar te lijf gingen. Ook Dante was daarbij.

La Colonna di Dante

Even buiten Poppi, op de weg naar Pratovecchio, Stia staat een wit marmeren zuil, bekend staande als de Colonna di Dante.(1921) Deze verwijst naar de slag van Campaldino, 11 juni 1289. De symbolen van de lelie en het paard verwijzen naar de deelnemers aan dit gevecht de Welfen, Florentijnen, en de Ghibellijnen, Aretini (van Arezzo).

Dante heeft als 24 jarige aan de slag deelgenomen, maar om het nu de zuil van Dante te noemen, dat gaat voor sommigen wat te ver.

[LA COLONNA DI DANTE A POPPI IN CASENTINO \(ilbelcasentino.it\)](http://ilbelcasentino.it)

Ten noorden van Poppi

PORCIANO, Castello dei Conti Guido

Hier zou Dante rond 1311 zijn brieven aan de: 'Vorsten van het volk van Italië, aan de Florentijnen en aan Hendrik VII hebben geschreven'

Er zijn geen documenten die zijn verblijf aldaar aantonen. Wel is er een aardige anekdote rond zijn verblijf. De Florentijnse soldaten zaten achter hem aan. De Conti Guido konden hem op tijd waarschuwen. Terwijl hij van Porciano wegliep, kwamen de soldaten hem tegemoet die hem niet kenden. Zij vroegen hem of een zekere Alighieri in het kasteel was. Zonder aarzeling zei Dante: "quando i' vero, ei vera". En zo ontsnapte Dante aan de soldaten.

[The Castle - Castle of Porciano \(castellodiporciano.com\)](http://castellodiporciano.com)

Soms worden personen door Dante uit deze regio 'varkens' genoemd, verwijzend naar Porciano.

ROMENA, Castello dei Conti Guido, Pratovecchio

Het kasteel en de vlakbij gelegen Pieve (Parochiekerk) di Romena zijn een bezoek waard.

[Castello di Romena - Pratovecchio Stia - Casentino - Arezzo \(castellitoscani.com\)](#)

[PIEVE DI ROMENA: ARCHITETTURA ROMANICA IN TOSCANA \(ilbelcasentino.it\)](#)

Even voordat Dante zich uitlaat over de Ruscelletti casentinesi, verwijst hij naar de valse munter Meester Adamo, die werkte voor de Conti Guidi, w.o. Guido Guidi II di Romena, in 1283 podestà van Siena, wiens gelddorst met echte dorst en waterzucht wordt bestraft *

*A la miseria del maestro Adamo
Io ebbi vivo assai di quel ch'i vollì
E ora, lasso! Un gocciol d'acqua bramo*

Zodat u van meester Adamo hoort
Ik had al wat ik wilde in het leven;
Helaas, hier word ik door mijn dorst gesmoord!
(If., canto XXX 61-63)*

Deze tekst staat op een plaquette in Vicolo del Tiratoio, Siena.

In 1281 is Adamo levend verbrand.

*Ivi e' Romena la' dov'io falsai
la lega suggellata del Batista;
per ch' io il corpo su arso lasciai*

*Het is Romena, waar ik het karaat
Vervalste (wat mij in het vuur deed sterven
Van munten waar des Dopers beeld op staat
(If., canto XXX 73-75)*

Adamo vervalste de gouden florijn, 24 karaat door 3 karaat te vervangen met ander materiaal. Op de munt staat aan de ene kant Johannes de Doper afgebeeld, vandaar Suggelata del Batista (Doper) en aan andere kant een lelie, fiore, waar het muntstuk de naam florijn, aan heeft ontleend.

*Ma s' io vedessi qui l' anima trista
di Guido o d' Alessandro o di lor frate,
per Fonte Branda non darei la vista*

Mocht ik de jammerlijke schim zien zwerven
Van Guido, Alessandro of hun broer
Ik zou er bron water voor willen derven
(If., canto XXX 76-78)*

Dante geeft hier aan, mocht ik de opdrachtgevers van Adamo, de Conti Quidi, tegenkomen en hen zien lijden als Adamo, ik zou hen geen water geven, ook niet uit de bron Fonte Branda, dichtbij het kasteel.

[Omaggio a Dante nel 750° della nascita: Romena e Porciano in Casentino – tuttatoscana](#)

Ten noorden van de Monte Falterona

SAN BENEDETTO in ALPE

Een klein dorpje, bekend om zijn Abbazia benedettina, rond 1000 gebouwd door de monniken van Cluny. Hier verbleef San Romualdo alvorens Camaldoli te stichten. Ook Dante verbleef hier.

ACQUACHETA

Een van de 3 rivieren die in San Benedetto samen komen is de Acquacheta, beroemd om zijn waterval.

*Come quel fiume c'ha proprio cammino
prima del Monte viso 'nver' levante,
da la sinistra costa d'Appennino,*

*che si chiama Acquacheta suso, avante
che si divalli giù nel basso letto,
e a Forlì di quel nome è vacante,*

*rimbomba là sovra San Benedetto
de l'Alpe per cadere ad una scesa
ove dovea per mille esser recetto;*

*così, giù d'una ripa discoscesa,
trovammo risonar quell'acqua tinta,
sì che 'n poc'aria avria l'orecchia offesa"*

Zoals de stroom die zijn snelvlietend water
Van de Monviso naar de oost laat gaan,
Die eerst de Acquacheta heet, maar later*

*Als hij, links van de Apennijn, zijn baan
Vervolgt en naar de kust gaat dalen, onder 't
Stadje Forlì zijn naam weer af moet staan,*

*Maar bij San Benedetto nederdondert
Vanaf zijn bergtop in één waterval
Waar ruimte was geweest voor tienmaal honderd,*

*Zo klonk het donker water dat wij al
Hadden gehoord en dat hier neer kwam jagen
Met oorverdovend, daverend geschal.
(If., canto XVI 94- 105*

PORTICO DI ROMAGNA

Dit dorpje ligt iets ten noorden van San Benedetto in Alpe. Hier is één van de Palazzi van de familie Portinari, waarvan ook gezegd wordt dat hier de liefde tussen Dante en Beatrice zou zijn ontvlamd.

[Portico di Romagna, dove Dante incontrò Beatrice - La Viaggiatrice Gourmet](#)

SAN GODENZO

Iets ten westen van San Benedetto in Alpe ligt San Godenzo.

In het hart van het dorp ligt de Abbazia San Gaudenzio, een benedictijner klooster.

Alhier vond in 1302 een bijeenkomst plaats tussen de Witte en Zwarte Welfen en Ghibellijnen.

Deze bijeenkomst bedoeld om met de Zwarte Welfen overeenstemming te bereiken om weer terug te kunnen keren nadat o.a. Dante in 1302 uit de stad Firenze was verbannen. Dante was bij dit overleg zonder resultaat aanwezig.

3x Hebben de Witte Welfen geprobeerd de stad weer in handen te krijgen. Na de tweede poging is Dante afgehaakt, waarna zijn makkers hem van lafheid en verraad beschuldigden. In de derde poging zijn de Witten niet ver van Firenze door de Zwarten bloedig verslagen.

Deze bijeenkomst wordt jaarlijks nog begin juli in San Godenzo herinnerd.

[OK!Mugello: Ricordando Dante e il Convegno di San Godenzo, il 3 luglio la rievocazione](#)

In onderstaande verzen de zuchten van Dante over zijn ballingschap, geeft hij aan hoe zeer hij getroffen wordt door de houding van zijn kameraden, die van hem verstoten zijn.

*Tu lascerai ogne cosa diletta
più caramente; e questo è quello strale*

che l'arco de lo essilio pria saetta.

*Tu proverai sì come sa di sale
lo pane altrui, e come è duro calle
lo scendere e 'l salir per l'altrui scale.*

*E quel che più ti graverà le spalle,
sarà la compagnia malvagia e scempia
con la qual tu cadrai in questa valle;*

*che tutta ingrata, tutta matta ed empia
si farà contr'a te; ma, poco appresso,
ella, non tu, n'avrà rossa la tempia.*

*Di sua bestialitate il suo processo
farà la prova; sì ch'a te fia bello
averti fatta parte per te stesso.*

Dat jij van wat je liefhebt weg moet gaan
Is pas de eerste pijn die jou zal raken
Der droefenis van 't ballingbestaan.*

*Te zout zal jou het brood van vreemden smaken;
Klimmend en dalend zul je ook op tal
Van vreemde trappen diepe zuchten slaken;*

*Meer wat je nog het meest bedroeven zal,
Is omgang met je domme kameraden
Ontrouw gezelschap in dat tranendal.*

*Zij zullen je weerstreven en je schaden
Met hun verdwazing en ondankbaarheid,
Maar zich al spoedig schamen voor hun daden.*

*Hun stommiteit wordt in de loop der tijd
Bewezen, en je wordt erom geprezen
Dat jij een eenmansfactie hebt geleid.
(Pd., canto XVII 55-69)*

FORLÌ, dintorni

FORLÌ

Dante verbleef veel in Forlì als gast van de Ordelauffi, Ghibellijnen van Forlì.

Hij verwees ook veel naar Forlì in zijn La Divina Commedia, o.a. naar het éénjaardurende beleg van Forlì door Franse milities in 1281, gestuurd door Paus Martinus IV om de Ghibellijnse stad te onderwerpen, in 1282 ontzet met behulp van Conte Guido da Montefeltro.

Dat gebeurde als volgt. Forlì uitgehongerd en uitgeput stond op het punt zich over te geven. Guido speelde zijn laatste troefkaart. Guido verbleef samen met enkele honderden mannen heimelijk buiten de muren van de stad, een deel van zijn leger bleef binnen de muren. Aan een astroloog Guido Bonatti vroeg hij raad over het resultaat van zijn acties. Deze gaf aan dat Mars de Steenbok binnentreedt, een sterrenbeeld verbonden aan het volk van Forlì. Dit was voor Guido een teken van een overwinning maar ook een voorspelling van zijn eigen verwonding.

De dag daarop deden de Forlinezen alsof zij zich overgaven en gaven de Welfen alle eer. Na een dag van feestelijkheden was de slagkracht van het Franse leger, de Welfen, tot niets gereduceerd. Na het luiden van de klokken vielen de Forlinezen, ook die van buiten de stad, de Fransen aan en brachten zij een slachting aan onder de slapende en dronken Fransen. Het betekende het einde van de faam van onoverwinnelijkheid van de Fransen.

De later heilig verklaarde Giacomo Salomoni, dominicaner monnik, heeft zich zeer ingespannen om de slachtoffers van deze veldslag te begraven. Zijn sarcofaag is in het museum van Forlì. In de Basilica dei Santi Giovanni e Paolo te Venetië wordt zijn lichaam nu bewaard.

*La terra che fé già la lunga prova
e di Franceschi sanguinoso mucchio,
sotto le branche verdi si ritrova...*

*Dat lang belaagd werd, maar toen zelf vol woede
De Fransen slachtte tot de laatste man,
Laat zich weer door de Groene Klauwen hoeden
(if., canto XXVII 43-45)*

San Domincum museum Forlì

Hier wordt van 12 maart tot 4 juli 2021 de tentoonstelling gehouden: **Dante La visione d'arte**, in samenwerking met de Gallerie degli Uffizi te Firenze.

[Dante. The vision of art - 2021 Uffizi Galleries Off-Site in San Domenico Museums in Forlì | Uffizi Galleries](#)

BRISIGHELLA

Rocca di Brisighella of de **Rocca Manfrediana** torent hoog boven de stad uit.

De basis voor deze burcht werd gelegd door een locale veldheer Maghinardo Pagani om het gebied te controleren. Later werd door Francesco Manfredi, heer van Faenza, de burcht uitgebreid. Zowel Dante als Maghinardo Pagani namen deel aan de strijd in Campaldino in 1289. Later kwam hij hem nog tegen rond 1302 bij zijn verblijf in de burcht.

[Brisighella – een middeleeuws ezelstraatje, olijfolie en kiwiplantages – Ciao tutti – ontdekkingsblog door Italië](#)

FAENZA ten noorden van Forlì

De tweede helft van de 13de eeuw was voor Romagna een moeilijke tijd bepaald door de wrede strijd tussen de Welfen en Ghibellijnen. De Manfredi en Pagani bepaalden in belangrijke mate het lot van Faenza.

Diverse personen uit Faenza komen in beeld o.a. Alberigo Manfredi, van de lekenorde der Blijde Broeders. Hij bevond zich, met geïjzeld tranen, in het diepste deel, de negende kring, van de hel, bij de door de vleugels van Lucifer bevroren rivier de Cocito, het verblijf van de verraders.

De Orde der Blijde Broeders was opgericht om bloedvetes vreedzaam op te lossen, terwijl bloedwraak in zwang was. Zelfs Dante was daarvoor toen hij in de 9de kloof zijn familielid Gerri del Bello degli Alighieri tegenkwam, die vermoord was terwijl zijn familie niet tot bloedwraak was overgegaan.

Alberigo van Faenza. Hij was beledigd door een familielid, maar Alberigo had hem zogenaamd vergeven en hem vervolgens met zijn zoon voor een maaltijd uitgenodigd. Zijn uitroep 'Het fruit' was een sein voor zijn knechten om vader en zoon om te brengen.*

*Rispuose adunque: "I son frate Alberigo;
i' son quel da le frutta del mal orto,
che qui riprendo dattero per figo".*

*"Oh!" diss' io lui, "or se' tu ancor morto?".
Ed elli a me: "Come 'l mio corpo stea
nel mondo su, nulla scienza porto. (...)"*

Hij zei: 'Fra Alberigo noem ik mij.
Die vruchten aanbod uit een slechte gaarde,
En dadels kreeg voor vijgen'. En ik zei:*

*'Ach maar ik meende dat de dood jou spaarde?'
'Ik weet niet wat mijn lichaam ondervond,
Sinds ik hier kwam' zei hij. 'Het leeft op aarde
(If., canto XXXIII 118-123)*

Dadels terugkrijgen voor vijgen d.w.z. meer terugkrijgen dan je gegeven hebt, alhier zinspelend op het feit dat Alberigo meer straf krijgt dan hij aan wandaden heeft begaan.*

Met de Welp wordt Mainardo Pagani bedoeld, ook als satanskind aangeduid, die nogal van loyaliteit verwisselde. Van huis uit Ghibellijn, maar hij steunde de Florentijnse Welfen. Zijn opportunistisch gedrag wordt hem kwalijk genomen.*

*Le città di Lamone e di Santerno
conduce il lioncel dal nido bianco,
che muta parte da la state al verno.*

Imola en Faenza zuchten beide
Onder de Welp van 't Witte Nest: hij die
Verwisselt van partij per jaargetijde
(If., canto XXVII 49-51)*

Fabro is Fabro dei Lambertazzi, een aanvoerder der Ghibellijnen.
Bernardino di Fosco verdedigde Faenza toen in 1240 de stad werd aangevallen door Frederik II.

*Quando in Bologna un Fabbro si raligna?
quando in Faenza un Bernardin di Fosco,
verga gentil di picciola gramigna?*

Zal in Bologna nog een Fabbro wezen?*
Een Bernardino in Faenza? Geen
Zo hoge loot is lager stam ontzezen.

(Pg., Canto XIV 100-102)

BAGNACAVALLLO en CASTROCARO, ten westen van Forlì

Deze plaatsnamen zijn tevens namen van grafelijke families.

Een steen geplaatst, precies honderd jaar geleden, aan de muur van het Palazzo Vecchio in Bagnacavallo, verwijst naar de volgende 3 versregels.

Dante prijst Bagnacavallo voor het uitsterven van een machtig geslacht, namelijk van de graven Malvicini, hij betreurt wel dat de moreel vervallen geslachten van Castrocaro en Coinio bleven voortbestaan.

[DANTE ALIGHIERI'S PLAQUE | Bassa Romagna Mia](#)

*Ben fa Bagnacaval, che non rfiglia;
e mal fa Castrocaro, e peggio Conio,
che di figliar tai conti più s'impiglia.*

*Ben faranno i Pagan, da che 'l demonio
lor sen girà; ma non però che puro
già mai rimagna d'essi testimonio.*

*O Ugolin de' Fantolin, sicuro
è il nome tuo, da che più non s'aspetta
chi far lo possa, tralignando, scuro.*

*Ma va via, Tosco, omai; ch'or mi diletta
troppo di pianger più che di parlare,*

si m'ha nostra ragion la mente stretta».

Bagnacaval is goed, want kinderloos;
Maar Conio en Castrocaro bleven
Graven verwekken voor hun regio 's*

*Pas als zijn satanskind niet meer zal leven,
Wordt het geslacht Pagani weer geacht,
Al zal men het zijn daden nooit vergeven.*

*U, Ugolin dei Fantolin, verwacht
Geen erven die uw naam zouden besmeuren;
U blijft verschoond van verder nageslacht.*

*Ga nu, Toscaan, laat mij in stilte treuren;
Dit onderhoud heeft mij veel pijn gedaan:
Voortgaan met spreken zou mijn hart verscheuren'.
(Pg., canto XIV 115-126)*

Diverse andere plaatsen, te beginnen ten noorden van Forli en dan tegen de klok in rondom Firenze

POMPOSA ten noorden van Ravenna aan de kust

San Pier Damiano, monnik en kardinaal, ontmoet Dante. Vergezeld van Beatrice gaat hij tekeer tegen de corruptie van de geestelijkheid en herinnert zich zijn verblijf op Pomposa. Het Mariasticht was gelegen op het eilandje Pomposa in de Podelta.

*In quel loco fu' io Pietro Damiano,
e Pietro Peccator fu' ne la casa
di Nostra Donna in sul lito adriano*

Mijn naam was Petrus Damianus, maar
Ik heb de naam Peccator aangenomen
In het Mariasticht, niet ver vandaar.
(Pd., canto XXI 121-123)*

[POMPOSA - Our Catalogs - TERRE DI DANTE](#)

PISTOIA

*Vita bestial mi piacque e non umana,
si come a mul ch'ï' fui; son Vanni Fucci
bestia, e Pistoia mi fu degna tana.*

Ik, Vanni Fucci, heb mij graag gedragen,
Bij leven, als een beest, een bastaarddier;
Pistoia was mijn hol.'Och, wil hem vragen,'
(If., canto XXIV 124-126)*

Vanni Fucci, zwarte Welf uit Pistoia, heeft Dante in 1292 ontmoet. Hij stierf in 1300 vlak voor Pasen.

Dante is verbaasd hem hier aan te treffen en niet elders want hij was bekend om zijn bloedige gewelddaden. Als verklaring wordt aangegeven dat hij ook kerkschatten van de Dom van Pistoia heeft geroofd, waarna hij heeft toegelaten dat een ander daarvoor werd terechtgesteld.

<https://parchilletterari.com/itinerari-scheda.php?ID=04256>

PISA

In Pisa speelt zich de tragische gebeurtenissen af rond Ugolino della Gherardesca, zijn zonen Gaddo en Uguccione en zijn kleinkinderen Nino en Anselmuccio.

Ugolino, (Pisa, 1210– Pisa, 1289) van huis uit Ghibellijn, verwantschap met de Hohenstaufen, stapte over naar de Welfen vanwege zijn goede contacten met de Visconti, ook een familie uit Pisa.

Hij was belast met diverse politieke functies en vlootcommandant.

Door allerlei politieke verwickelingen en beperkt succes op zee, kreeg hij het aan de stok met aartsbisschop Ruggieri degli Ubaldini, die hem wegens verraad - het afstaan van enkele vestigingen van de stad aan Lucca en Firenze- veroordeelde. Tegelijk met zijn kinderen en kleinkinderen werd hij vastgezet in de Torre della Muda. Op verzoek van de aartsbisschop werd de sleutel van de gevangenis in de Arno gegooid om de gevangenen te laten sterven van de honger. Ugolino wordt geplaatst in de negende cirkel, het terrein van de verraders, daar waar de rivier Cocito bevroren is, waar hij wraak kan nemen op de aartsbisschop wiens hoofd hij verslindt.

De Torre della Muda maakt nu onderdeel uit van het Palazzo dell'Orologio.

Een gedenksteen op het gebouw herinnert aan deze gebeurtenis.

[Piazza dei Cavalieri: Palazzo dell'Orologio | Comune di Pisa - Turismo](#)

*Poscia che fummo al quarto di venuti,
Gaddo mi si gittò disteso a' piedi,
dicendo: "Padre mio, ché non mi aiuti?".*

*Quivi morì; e come tu mi vedi,
vid'io cascar li tre ad uno ad uno
tra 'l quinto di e 'l sesto; ond'io mi diedi,*

*già cieco, a brancolar sopra ciascuno,
e due di li chiamai, poi che fur morti.
Poscia, più che 'l dolor, poté 'l digiuno».*

Weer ging een lange dag voorbij: toen zagen
Wij Gaddo vallen. 'Vader, kunt u niet
iets doen? 'vroeg hij; toen kon hij niets meer vragen.*

*Hij stierf en ach, zo waar als u mij ziet,
Zijn allen door de hongersdood verrast en
Nog voor de zesde dag was het geschied.*

*Reeds blind liet ik mijn handen naar hen tasten,
En nog geen twee dagen lang riep ik hen aan,
Maar toen verloor de smart het van het vasten.'
(If., canto XXXIII 67-75)*

De laatste frase leidt tot enige discussie over de vraag of Ugolino van de honger gestorven is of dat hij kannibalisme heeft gepleegd op zijn (klein)kinderen. Onderzoek in 1928 van de opgegraven overblijfselen van 5 lichamen heeft uitgewezen dat het oudste lichaam het eerst is gestorven net zoals de andere resten door ondervoeding. Van kannibalisme geen enkel bewijs.

Neemt niet weg dat Ugolino toch als kannibaal door het leven zal gaan, kunstuitingen, bijtend op zijn vingers, getuigen daarvan, waarover later meer.

[Hongerdood van hertog Ugolino della Gherardesca, Theodoor Galle, naar Jan van der Straet, 1593 - 1597 - Rijksmuseum](#)

*Ahi Pisa, vituperio de le genti
del bel paese là dove 'l si suona,
poi che i vicini a te punir son lenti,*

muovasi la Capraia e la Gorgona,

*e faccian siepe ad Arno in su la foce,
si ch'elli annieghi in te ogne persona!*

O, Pisa, hoe maakt u het volk te schande
Van het bekoorlijk land waar 'si' weerklinkt!
Ik hoop dat, om uw lakse nabuurlanden, (Firenze en Lucca)*

*Capraia's of Gorgona's grond verzinkt (eilandjes N.O van Corsica)
In Arno's mond. Dat zich het water spreide
Tot zulk een vloed dat heel de stad verdrinkt!
(If., canto XXXIII 79-82)*

[Dante a Pisa - YouTube'](#)

SIENA

SIENA, Ghibellijns, is een plaats die Dante goed gekend moet hebben. Boccaccio o.a. vertelt dat Dante de gewoonte had boeken te lezen bij een Spezeria dicht bij de Porta Salaria en de Palazzo Cerretani vlakbij de Piazza del Campo d.w.z. bij de "Costarella", aldus een in 1871 uitgevoerde studie.

Vele personen afkomstig uit Siena worden met hun verhalen genoemd in de Divina Commedia. Een selectie daaruit doe ik aan de hand van herinneringsplaketten, in 1921 geplaatst op de muren van gebouwen in Siena.

Zie: [Lapidi della Divina Commedia di Siena - Wikipedia](#)

Brigata Spendereccia

Een groep jonge verkwisters van goede huize, met veel geld, kwamen rond 1270 in de Casa della Consuma bijeen. Het vele geld dat zij verkwistten ging op aan drank, vrouwen en spelen.

*E tranne la brigata, in che disperse
Caccia d'Ascian la vigna e la gran fonda,
e l'Abbagliato suo senno proferse*

En ook de kring waardoor in korte tijd
Caccia zijn wijngaard en zijn land verspeelde,
Voor Abbagliato stof tot geestigheid.
(If., canto XXIX 130-132)*

Provenzano Salvani

Hij was in die jaren medio 13de eeuw de machtigste man in Siena.

Na de slag bij Montaperti 1260 tegen de Welfen van Firenze had hij gepleit voor de verwoesting van Firenze dat door Farinata was tegengehouden. Hij werd de podestà van Montepulciano en verwierf zich zoveel macht dat hij zich "dominus" van Siena kon noemen.

*Quegli è, rispose, Provenzan Salvani
ed è qui perché fu presuntuoso
a recar Siena tutta alle sue mani.»*

'Ik wilde Provenzan Salvani eren'
Antwoorde hij, 'die in zijn trots bedacht
Dat hij over heel Siena moest regeren.
(Pg., canto XI 121-123)*

Hij was de man die een grote bedrag losgeld, 10.000 gouden florijnen, op het Piazza del Campo, zich zelf vernederend, bij elkaar had gebedeld om zijn vriend Bartolomeo Seracini, gevangen genomen tijdens de slag bij Tagliacozzo in 1268 door Karel van Anjou vrij te krijgen.

*'Quando vivea più glorioso,' disse,
Liberamente nel Campo di Siena,
ogni vergogna deposta, s'affisse*

'Toen hem de hoogste eer al was gegeven',*

*Hernam hij, 'heeft hij zich op Siena's plein
Vrijwillig boven valse schroom verheven:
(Pg., canto XI, 133-135)*

In 1269 is hij in de slag van Colle Val d'Elsa door de Florentijnen gevangen genomen en onthoofd. Zijn hoofd werd als trofee rondgedragen, gade geslagen door zijn tante Sapia Salvani die jaloers was op zijn successen.

Sapia Salvani

Tante van Provenzano Salvani, edeldame uit Siena, Welf, was zo jaloers op haar Ghibellijnse neef dat zij de nederlaag van Siena wenste, zich verblijdend met de massaslachting bij de veldslag bij de Colle Val d'Elsa in 1269 waarin haar neef om het leven kwam.

*Savia non fui, avvegna che Sapia
fossi chiamata, e fui de li altrui danni
più lieta assai che di ventura mia*

De naam Sapia was aan mij gegeven,
Al mis ik wijsheid; door andermans leed
Meer door dan eigen vreugd werd ik gedreven.
(Pg., canto XIII 109-111)*

Pier Pettinaio was een franciscaanse kluizenaar, gestorven in 1289 en in 1802 zalig verklaard, wiens graf in Siena veel pelgrims trok. Hij bad voor Sapia, die ondanks spijt op het eind van haar leven toch verbleef in de tweede omgang, de plaats der afgunstigen, in de hoop haar verblijf te bekorten omdat ze hem vaak aalmoezen had gegeven. Hij is 109 jr geworden.

*Se ciò non fosse ch'a memoria m'ebbe
Pier Pettinaio in sue sante orazioni,
a cui di m,e per caritate increbbe*

Pier Pettinaio mij niet in gedachten
En met zijn vroom gebed had bijgestaan:
Zij naastenliefde gaf mij nieuwe krachten
(Pg., canto XIII 127-129)*

*Tu li vedrai tra quella gente vana
Che spera in Talamone, e perderagli
più di speranza che a trovar la Diana.*

Zij blijven ijdel van een haven dromen
In Talamone; eerder dachten zij
Dat onder Siena een rivier moest stromen.
(Pg., canto XIII 151-153)*

(Talamone, een kustplaats in de Maremmen)

Sapia Salvani verwijst naar vergeefse civiele projecten van de Sienezen, zoals de zoektocht naar een denkbeeldige rivier, gewijd aan de Godin Diana en naar het verwerven van de haven van Talamone in 1302. Dat laatste was een mislukking vanwege de piraten en malaria, waardoor het gebied was getroffen. Malaria, waaraan Dante zelf, na zijn terugkomst uit Venetië in 1321 in Ravenna zou overleden.

Niet alleen hier maar ook elders noemt Dante de Sienezen 'gente vana', nog meer dan de Fransen.

*E io dissi al poeta: Or fu già mai
gente sì vana come la sanese?
Certo non la francesca sì d'assai!».*

'Wie zijn lichtzinniger dan de Sienezen?'

*Hernam ik tot de dichter aan mijn zij.
'Zo vol van wind zou zelfs geen Fransman wezen'.
(If., canto XXIX 121-123)*

Pia dei Tolomei

Deze Sienese dame is bekend omdat zij in 1297 vermoord zou zijn door haar echtgenoot Nello d'Inghiramo dei Pannocchieschi door haar uit het raam van zijn kasteel di Pietra in de Maremmen te werpen. Dit alles omdat hij, mogelijk vanwege haar ontrouw, met een andere vrouw wilde trouwen.

Zij vraagt aan Dante, eenmaal weer terug in het land der levenden, om aan haar familieleden te zeggen dat zij hier zit en geeft haar adres aan met de onderstaande woorden.

Overigens verblijft zij op het tweede terras van het Purgatorio omdat zij door geweld om het leven is gekomen en daarom niet het sacrament der stervenden heeft ontvangen, ook al heeft zij spijt getoond aan het eind van haar leven. Zij hoopt op het gebed van Dante om uiteindelijk in het Pardiso te komen. Zij weet immers dat haar familieleden dat voor haar niet zullen doen.

*«Deh, quando tu sarai tornato al mondo,
e riposato de la lunga via»,
seguitò 'l terzo spirito al secondo,*

*«ricorditi di me, che son la Pia:
Siena mi fé, disfecemi Maremma:
salsi colui che 'nnanellata pria
disposando m'avea con la sua gemma».*

'Ach keert u later naar de wereld weer
En bent u de vermoëienis vergeten,'
Zo sprak een ander nu, de derde keer,*

*Denk dan aan mij, die Pia ben geheten,
Uit Siena; de Maremma werd mijn dood.
Dat heeft dezelfde man op zijn geweten
Die mij ten huwelijk zijn ring aanbood.'
(Pg., canto V 130-136)*

Dit verhaal heeft kunstenaars aangespoord te verwerken in hun stukken zoals Donizetti en Gianna Nannini, in hun (rock)opera's.

[La Maremma per Dante: 10 mesi di celebrazioni per il Sommo Poeta - intoscana](#)

GARGONZA tussen Siena en Arezzo in

Het Castello di Gargonza is iets ten westen van Arezzo gelegen.

Dante verbleef hier een aantal dagen in 1303. In 1304 is hier een samenkomst geweest tussen de Welfen, de verstotenen uit Firenze en de Aretini om tot een gezamenlijke strijd tegen de Zwarte Welfen te komen. Het gevecht dat daarna volgde liep voor de Welfen niet goed af.

Thans is het kasteel een luxe holtel.

[Het kasteel van Gargonza | Op vakantie naar Toscane](#)

AREZZO

Een traditionele tegenstander van Firenze. Dante laat Arezzo dat ook weten.

Botoli is een bijnaam voor de Aretijnen, in de betekenis van 'keffertjes'.

*"Botoli trova poi, venendo giuso,
ringhiosi più che non chiede lor possa
e da lor disdegnosa torce il muso"*

Dan ziet hij kleine keffers die verbeteren
Tekeergaan, meer dan bij hun kracht behoort:*

*Hij buigt zich smalend af van deze breedte,
(Pg., canto XIV 46-48).*

Als een belangrijk persoon uit Arezzo noemt hij o.a. Guittone.

*'O frate, issa vegg'io, diss'elli, 'il nodo
che'l Notaro e Guittone e me ritenne
di qua dal dolce stil novo ch'i odo!*

O broeder, nu begrijp ik waarom wij
De zoete nieuwe stijl niet konden leren,
Guittone, Jacopo en ik,' zei hij.
(Pg., canto XXIV 55-57)*

Ook wordt een zekere Griffolino genoemd, een alchemist verantwoordelijk voor de brandstapel van Albero uit Siena. Niet om die reden, maar omdat hij alchemist was zit hij in de hel. Alchemie werd gezien als bedrieglijke verrijking.*

*'Io fui d'Arezzo, e Albero da Siena'
rispuose l'un, 'mi fe metter al foco,
ma quel per ch'io mori' qui non mi mena.*

*'Als Aretijn ben ik in Siena,' zei de
Schim mij, 'uit naam van Albero verbrand,
Maar niet om wat mij hier mijn straf bereidde.
(lf., canto XXIX 109-111).*

GRADARA

Gelegen bij Rimini, alwaar in het kasteel het verhaal van Paolo en Francesca zich afspeelde. (Dante 700 Februari 2021)

RIMINI

De stad waar het geweld en de macht van de Malatesta regeerde. Om een verbond tussen de families Da Polenta (Ravenna) en de Malatesta (Rimini) te bezegelen werd een huwelijk gearrangeerd tussen Gianciotto Malatesta en Francesca da Polenta. Het vervolg is bekend. (lf., canto V)

Een ander verhaal betreft Malatesta da Verucchio en zijn zoon Malatestino, broer van Paolo. In 1295 vermoordden zij de Ghibellijnse aanvoerder Montagna dai Parcitadi.

*E 'l mastin vecchio e 'l nuovo da Verrucchio,
che fecer di Montagna il mal governo,
là dove soglion fan d'i denti succhio.*

De oude en de jonge bloedhond, van
Verrucchio, die Montagna lieten lijden,
Gebruiken weer hun tanden volgens plan.
(lf., canto XXVII 46-48).*

Ook Malatestino draagt bij aan de wreedheid van de familie Malatesta. Hij laat 2 belangrijke personages uit Fano vermoorden door hen te doen verdrinken met handen verbonden en stenen aan hun voeten: Guido del Cassero e Angiolello da Carignano. Sindsdien breidde het machtsgebied van de Malatesta uit, incl. het gebied rond Fano.

*E fa sapere a' due miglior da Fano,
a messer Guido e anco ad Angiolello,
che, se l'antiveder qui non è vano*

*gittati saran fuor di lor vasello
e mazzerati presso a la Cattolica
per tradimento d'un tiranno fello*

*Tra l'isola di Cipri e di Maiolica
non vide mai sì gran fallo Nettuno,
non da pirate, non da gente argolica*

'Vertel dan Fano's meest geëerde zonen,
Guido en Angiolello, van hun dood,
En moge mijn voorspelling hun nog lonen:*

*Men gooit hen, met steenballast, van hun boot
Bij Rimini. De zee zal hen verslinden,
Door het verraad van een verstokt despoot.*

*Nooit zag Neptunus groter misdrijf in de
Mediterrane zee; niet één piraat
En zelfs geen Griek was voor zoiets te vinden.
(If., canto XXVIII, 76-83)*

[Verucchio dall'alto - I borghi più belli d'Italia - Wikipedia](#)

Slot

Mijn Viaggio con Dante is begonnen in Firenze, daarna de lijn Firenze – Ravenna aangehouden met uitstapjes naar het noorden en het zuiden. Vervolgens een aantal Dante plaatsen wat verder weg rondom Firenze aangedaan die in de gebruikte websites worden genoemd. Nu aan het slot realiseer ik me dat nog heel veel plaatsen in en buiten Italië die Dante noemt in zijn La Divina Commedia door mij niet zijn aangeraakt.

Dat zal nu niet meer gebeuren, het overzicht is al lang genoeg.

Dus ook geen aandacht aan Rome, meer dan 100 maal door Dante genoemd, als eerste stad voor het eerst genoemd in If., canto I 71, waar Vergilius zich aan Dante voorstelt: *'e vissi a Roma sotto il buono Augusto'./ Ik in Augustus' grote tijd kon leven'**. Rome, op zichzelf al de moeite waard om daar een apart Maandbericht aan te wijden. Ook dat zal ik dus niet doen. Om enig idee te krijgen zie: [Rerum Romanarum: Roma nella Divina Commedia](#)

Ook dus niet aan Padua, waar Dante Giotto aan het werk zag in zijn Capella degli Scrovegni, of aan Verona www.danteaverona.it. of Bologna [Dante's Zilveren stad – The Best of Bologna](#)
Het is niet anders.

Wat rest zijn verwijzingen naar websites door mij gebruikt die extra informatie en plaatjes kunnen opleveren.

[Terre di Dante](#) VIAGGI CON L'ANIMA NELLE TERRE DI DANTE... IN UN'ITALIA DA SVELARE!
[dante2021 Archives - intoscana](#)

[Homepage » Le Vie di Dante](#)

[Dante 2021: gli eventi, le mostre e gli spettacoli per celebrare i 700 anni dalla morte del poeta \(touringclub.it\)](#)

[Dante, i luoghi del viaggio \(fsnews.it\)](#)

[The Dante train - Ufficio Turismo del Mugello \(mugellotoscana.it\)](#)

Een mogelijkheid om op een bijzondere wijze van het Dante landschap te genieten.
De trein gaat van Firenze naar San Borgo Lorenzo/ Mugello of van Mugello naar Faenza.

[Montagna Infinita \(dantemania.it\)](#)

100x 12 Minuten. **In viaggio con Dante**, een indrukwekkend project, opgezet door Dante Alighieri Italië, waarin voorzien van beelden alle canti worden voorgelezen. Een waardige afsluiting van onze reis samen met Dante.

Niet onvermeld mag blijven dat ik met dankbaarheid gebruik heb gemaakt van de vertalingen op rijm en aanvullende informatie, aangeduid met * van Ike Cialona, uit het rijk geïllustreerde, uit 2 boekdelen bestaande: **Dante Alighieri De Goddelijke komedie**.

Buon viaggio!

Rob Vroom
1 maart 2021